

Úskalí jedné demytologizace

23. ledna 2010

Údajně demytologizující obraz československých dějin, který líčí Mary Heimannová v knize Československo: stát, který selhal, je pouze novou variantou staré protičeské agitace.

Historici rádi prezentují svá díla jako demytologizaci či revizi tradovaných dějinných obrazů. Vzbuzuje to dojem, jako by objevovali nové pravdy, lákák kupce, slibuje kontroverzní diskuse a zastírá skutečnost, že často jde pouze o novou módu. Jaké následky má současný druh historického revizionismu pro angloamerické obrazy českých dějin, ukazuje nejnovější pokus o údajnou demytologizaci dějin Československa. Kniha od Mary Heimannové Československo: stát, který selhal vyšla ve světoznámém nakladatelství Yale University Press. Autorka se pokouší korigovat způsob, jakým je prý na tento stát „oficiálně vzpomínáno“. Ve skutečnosti prý šlo o stát, který nejen selhal, ale byl dokonce k svému zániku již od samého zrodu odsouzen. Kamenem úrazu prý byl ojediněle vyhocený český nacionalismus.

Kniha není diskurzivně analytickým pohledem na různé interpretace dějin Československa. Autorka vypráví bodře bojovným jazykem v chronologicky konvenční formě svoji verzi oněch dějin. První polovina knihy pojednává o době do roku 1948 a tvoří jádro celého díla. V následujících kapitolách Heimannová shrnuje všeobecně známé vzpomínky na komunismus, jeho konec a na rozdělení Československa. Agresorská země Československá republika prý byla založena jako „novotářská entita“ velmocemi, které svého rozhodnutí brzy litovaly. Příčinou chyb prý bylo, že „samozvaní mluvčí jedné mystické entity, nazývajících se ‚český‘ (a později ‚česko-slovenský‘) národ, zneužívali za první světové války strachu a vyvolávali nenávisť vůči obdobně vágně definované skupině, známé jako ‚Němci‘“. Stejní čeští nacionalisté poté prý v „polyglotním a nekoherentním státě“ utiskovali národnostní menšiny, a když prý jejich vinou došlo v roce 1938 ke krizi, „mezinárodní společenství - reprezentované Německem, Itálií, Francií a Británií - intervenovalo v Mnichově, aby zlomilo českou dominanci multikulturního státu“. Poté následovalo v očích Heimannové „terorizování zranitelných menšin během pozdních 30. a 40. let“, „pronásledování a nenávislné kampaně 50. let“ a „malicherná zlomyslnost normalizační politiky 70. a 80. let“. Toto vše je prý zamlčováno a na Československo je „oficiálně vzpomínáno nikoli jako na zemi agresorskou, nýbrž jako na oběť; nikoli jako na pachatele, nýbrž spíše jako mučedníka státně sponzorovaného rasismu, etnické intolerance a politického útlatku“.

K tomuto výkladu prý autorka dospěla na základě nově objevených důkazů. V poznámkovém aparátu odkazuje převážně na angloamerickou literaturu, byť někdy od českých a slovenských autorů jako Josef Kalvoda, Vojtěch Mastný či Zdeněk Mlynář. Co vlastně autorka objevuje, jestliže se svých poznatků dobrala na základě literatury v angličtině běžně dostupné?

Tvrzení, že Československo bylo pochybeně vzniklým státem, který trpěl chorobným českým nacionalismem, není nové. Že se první republika netěšila ve Velké Británii velké oblibě, je všeobecně známo, a také v USA bylo veřejné mínění vůči tomuto státu vždy velmi různorodé. Jde-li o kompilaci staronových pohledů na dějiny Československa, pak je třeba věnovat o to větší pozornost autorčině argumentaci, pátráme-li po jejích nových poznatcích. Tato argumentace spočívá na třech pilířích.

Prvním z nich je teze o jakémsi bytostném sepětí mezi Čechy a nacionalismem. Autorka vychází z představy, že národní obrození bylo romanticky zaslepeným nacionalistickým hnutím. Zdá se jí totiž, že žádnému člověku nebylo osudově dáno do vínku být Čechem; pakliže se jím stal, znamenalo to připojit se k českému nacionalistickému hnutí. Pojem český národ proto Heimannová apostrofuje, aby zviditelnila jeho údajně fiktivní charakter.

Na tomto základě vzniká až komická verbální akrobatika ve výkladu národnostní příslušnosti Čechů. Josef Dobrovský zde např. figuruje jako maďarský rodák, Palacký jako moravský protestant, a o „rakouském Slovanu“ Antonínu Dvořákovi se dozvíme, že by bez českého nacionalismu byl býval „navždy odsouzen hrát polky, mazurky a pochody ve své vesnické kapele“, ale místo toho si prý vybudoval kariéru „směsí českých nacionalistických skladeb“. V tomto smyslu se jedná o ojedinělý příklad mezikulturního nedorozumění. Heimannová je ohromena jí nesrozumitelnými otázkami národních identit v multikulturních společnostech střední Evropy a suverénně se pokouší zavést nový terminologický pořádek po svém.

První republika nebyla demokratická Druhým argumentačním pilířem knihy je domněnka, že se demokratické státy vyznačují specifickými charakterovými vlastnostmi svých občanů. Autorka nerozumí tomu, proč první republika bývá považována za oázu liberální demokracie ve střední Evropě i přesto, že ne všichni Češi zaujímali vždy liberálně demokratické postoje. Odkazy na postoje a jednání jednotlivců či různých skupin obyvatelstva se Heimannová pokouší vyvrátit tvrzením, že první republika byla demokratickým státem. Přitom jí uniká skutečnost, že šlo bezesporu o jediný stát svého regionu, který stál v tehdejší evropské zápolení mezi zastánci demokracie a jejich odpůrci konsekventně na pozicích první strany, tedy o stát hlásící se již tehdy k demokratickému uspořádání vnitropolitického dění, principům kolektivní bezpečnosti v mezinárodních vztazích a ke spojenectví se západními mocnostmi - tedy k oněm hodnotovým orientacím, které dnes EU považuje za základní atributy demokracie.

Z této skutečnosti samozřejmě nevyplývá, že by si jednotliví příslušníci českého národa mohli nárokovat jakási speciální vyznamenání za své osobní politické postoje. Odkazy na to, že Češi nejednali vždy jako moudré a demokratickým ideálům oddané bytosti, však nejsou dostačujícím podkladem pro výklad dějin Československa. Různě smýšlející skupiny obyvatelstva totiž nacházíme v každém státě, demokraty stejně jako autoritářsky orientované občany, rasisty, antisemity apod. Soudy o historické signifikanci těch či oněch postojů v různých společnostech nelze však vynášet na základě zdánlivě demytologizujícího převyprávění dějin, o jaké se Heimannová pokouší, nýbrž pouze podle výsledků pečlivého komparativního výzkumu, kterému nevěnovala pozornost.

Třetí pilíř, na němž argumentace knihy spočívá, se týká toho, o čem v ní není řeč. Nejpozoruhodnější v tomto smyslu je vytěsnění dějin německé menšiny. Autorka se sice rozepisuje obsáhle o Slováciích či Rusínech, ale o Němcích se nedozvíme téměř nic. To je podivné vzhledem k tomu, že české vztahy k Němcům tvoří stěžejní část argumentace o údajných proviněních českého nacionalismu. Kvůli vytěsnění německých dějin Heimannové uniklo, že česko-německé vztahy meziválečné doby nelze interpretovat jako vnitropolitickou záležitost Československa. Neuvědomila si totiž podobnost vývoje v Německu, Rakousku a Československu, a tím i skutečnost, že se ve všech těchto státech tehdy demokratická zřízení stala obětí jednoho společného přeshraničně organizovaného nacistického hnutí, jehož cílem bylo již od roku 1918 nahradit ony tři republiky jednou velkoněmeckou říší. Sám tento fakt již vyvrací oprávněnost autorčina výkladu, přičítajícího hlavní vinu za rozbití první republiky českému nacionalismu.

Revize nacismu Až potud bychom mohli knihu číst jako nový příklad pohledu na české dějiny z angloamerické perspektivy a studovat ji v rámci problémů interkulturní komunikace. Jenže jde o knihu s daleko závažnějšími implikacemi. Na první pohled se zdá nepochopitelné, co se

autorka pokouší revidovat. Kdo reprezentuje dnes kde jakési „oficiální vzpomínání“? Pohlédneme-li však do aktů poválečných norimberských procesů, pak pochopíme, co má autorka na mysli. Tam je totiž detailně dokumentován jiný dějinný obraz. Připisovat zodpovědnost za dění v Československu 30. let a na jeho území za druhé světové války českému nacionalismu je absurdním pokusem popřít důkazy o vině nacistů. Tento druh historického revizionismu je trendem, který nejen přepisuje dějiny druhé světové války, ale má i dalekosáhlé následky pro historiografii Evropy vůbec. Abychom mu porozuměli, musíme pečlivě studovat jak prameny, z nichž autoři jako Heimannová čerpají, tak i jejich rétoriku a argumentaci. Z této perspektivy viděno jde o staronovou variaci antičeskoslovenské agitace, kterou lze doporučit každému, kdo má zájem o různé druhy vnímání českých dějin v angloamerickém světě.

Autorka (* 1946) byla letech 1981-1999 vědeckou pracovnící v ústavu pro česká studia Collegium Carolinum v Mnichově, od roku 1999 je nezávislou historičkou v Oldenburgu.

HISTORIE

KNIHA TÝDNE

Czechoslovakia: The State That Failed

Mary Heimann Vydalo nakladatelství Yale University Press, New Haven (Conn) 2009.

432 strany.

O „rakouském Slovanu“ Antonínu Dvořákovi se dozvíme, že by bez českého nacionalismu byl býval „navždy odsouzen hrát polky, mazurky a pochody ve své vesnické kapele

O autorovi| Eva Hahnová, historička

Eva Hahnová

© 2009 [Lidové noviny a.s.](#), ISSN 1213-1385 © Copyright ČTK, Reuters, AFP. Publikování nebo šíření obsahu je zakázáno bez předchozího souhlasu.